

3. Filosofia trăirii estetice în Grecia antică

Profesor: Constantin Aslam
Curs de filosofia trăirii estetice
@ UNArte, București, 2017

Etica, estetica și teologia sub semnul filosofiei

- Raportarea afectivă și cognitivă a grecilor la artă este definită de uniunea sub cupola filosofiei a unor domenii ale cunoașterii care, pentru omul contemporan, sunt distincte.

Pentru greci filosofia era o „știință a științelor”, care cuprindea în sine domeniile *eticii*, *esteticii* și *teologiei*.

- Prin urmare, emoțiile și sentimentele care apar în timpul trăirii estetice au întotdeauna, pentru antici, și sensuri etice sau mistico-teologice.
- Trăirea estetică, în calitate de contemplare (gr. θεωρία, *theōria*), este, în același timp, o modalitate de a te apropia de divinitate, cât și cea mai „bună” cale de a-ți conduce viața.

Uniunea valorilor cardinale

- Cele trei domenii ale cunoașterii au drept **temă de studiu**, trei dintre valorile fundamentale cu ajutorul cărora omenirea s-a condus de-a lungul timpului:

-
- Teologia studiază **adevărul divin**
  - Etica studiază **binele**
  - Estetica studiază **frumosul**

Din perspectiva gândirii grecești, aceste valori sunt folosite în mod sinonimic, reprezentând aceeași „**idee supremă**”, privită dinspre conceptele teologiei, eticii și esteticii.

- Viziunea grecească despre trăirea estetică are un domeniu mult mai vast de aplicabilitate decât cea modernă, deoarece subsumează și fenomene etice și teologice, privite astăzi ca fiind diferite de cele estetice

Omul ca intermediar între Zeu și animal

- Contopirea celor trei domenii ale cunoașterii sub cupola filosofiei a avut o urmare surprinzătoare – **statutul de intermediar între Zeu și animal al omului:**

Omul este divin în ceea ce privește sufletul său și animal în ceea ce privește corpul său.

Ținta omului este aceea de a se asemana cu divinitate pe cât de mult posibil

- **Filosofia** – gândită în mod cognitiv-estetic drept contemplare a ideilor - este instrumentul prin care omul își poate depăși condiția animalică, dezvoltându-și și curățindu-și sufletul.

Καλοκαγαθία - idealul estetic și uman grecesc

- Contopirea celor trei valori cardinale a dat un ideal al „omului divin” care cuprinde atât o latură estetică, cât și una etică.
- Cuvântul grecesc καλοκαγαθία (lit. „*frumos și bun*”) implică faptul că frumusețea – trăsătură perceptibilă a corpului uman – poate fi gândită ca o reflecție a bunătății sufletului sau a așa-numitei „frumuseți sufletești”.
- Urâtul a ajuns să fie o ipostază a răului, la fel cum frumosul a ajuns să desemneze un fel de manifestare al binelui.

„Omul divin” sau omul ideal trebuie să fie „bun și frumos”,
adică să întrunească în aceeași persoană cele trei valori
cardinale

Trăirea estetică și sufletul

- Deși omul percepe arta prin intermediul simțurilor corporale, trăirea estetică este pusă de greci pe seama puterilor sale sufletești
- Sufletul uman, cu structura sa ontologică aparte, este partea omului care face posibilă orice trăire estetică în genere.

Deși viziunea greacă despre suflet a suferit schimbări de-a lungul diverselor epoci ale civilizației eline, sufletul a fost dintotdeauna văzut ca *substanță eternă de origine divină* și pus în opoziție cu trupul

Ca substanță de origine eternă, sufletul are două posibilități de percepție:

- 1) Prin sine – percepția mentală adecvată și adevărată.
- 2) Prin intermediul trupului – percepția prin simțuri, supusă erorii

Ideea de suflet în perioada clasică a filosofiei grecești

- În perioada clasică a filosofiei grecești, apare ideea paradoxală că sufletul este o substanță unică și, în același timp, tripartită.
- Deși există diferențe de nuanță și vocabular, specifice fiecărui sistem filosofic, cele trei părți ale sufletului sunt, generic vorbind, următoarele:
  - 1) Dorința (gr. ἐπιθυμία, *epithymia*) – care are o definiție similară celei dată de noi emoțiilor
  - 2) Pasiunea (gr. θυμός, *thymos*) – care are o definiție similară celei date de noi sentimentelor
  - 3) Rațiunea (gr. λόγος, *logos*) sau Minte (gr. νοῦς) – Partea „superioară” a sufletului, cea responsabilă cu raționamentele logice complexe (în cazul rațiunii) sau cu intuirea directă a adevărului (în cazul minții)

Lumea ca ordine de percepție

- Am văzut, în *Cursul de filosofia artei*, că ideea fundamentală a *Weltanschauung*-ului grecesc este cea de κόσμος (*kosmos*), cuvânt adună laolaltă mai multe sensuri, cele mai importante fiind: *lume, ordine, podoabă*.
- Întrucât sufletul are mai multe posibilități de percepție, kosmosul este un întreg ordonat, perceput de suflet în mai multe moduri:
  - În mod mental – Kosmosul văzut prin voïș ca ordine inteligibilă a ideilor.
  - În mod sensibil – Kosmosul văzut prin intermediul organelor de simț, ca ordine sensibilă a lucrurilor.

Motivația mai adâncă a distincției dintre lumea ideilor și cea a ființării concrete este aceea că lumea în genere este văzută de greci ca ordine de percepție.

Trăirea estetică și ἔρως

- Emoția estetică dominantă a lumii afective grecești este cea dorința pasională (gr. ἔρως, *erōs*).
- Încă din perioada prefilosofică, ἔρως a fost văzut ca o zeitate primordială, născută din Haosul primordial și capabilă să unească lucrurile.

Pentru greci, ἔρως nu era doar o emoție subiectivă, ci o forță cosmică, universală, fără de care întregul univers nu s-ar putea forma din Haos.

- Gândit grecește, ἔρως-ul este atracția pe care un anumit lucru (în cazul nostru, opera de artă), o exercită asupra sufletului care contemplă.
- El corespunde, în plan sufletesc, caracterului seducător al operei de artă.

Eros-ul ca mișcare a sufletului către lucrul dorit

- Atracția manifestată de opera de artă asupra sufletului prin caracterul său seducător se manifestă „subiectiv” ca dorință pasională de a pătrunde (atât afectiv, cât și cognitiv) în lumea artei.
- Erosul își găsește împlinirea într-o stare sufletească contemplativă, care aduce omului un plus de cunoaștere și un plus de simțire.

Stările sufletești privilegiate în gândirea greacă sunt bucuria (gr. χάρις, *charis*), fericirea (gr. εὐδαιμονία, *eudaimonia*) și entuziasmul (gr. ἐνθουσιασμός, *enthousiasmos*).

Toate aceste stări sufletești sunt moduri în care sufletul omenesc resimte *farmecul operei de artă*.

Bucuria ca stare de grație

- Cuvântul χάρις (*charis*) este același cuvânt folosit în creștinism pentru a desemna ideea de **har**.
- În esență, sensul său primordial este acela al resimțirii unei atitudini favorabile față de om a divinității.
- Pentru greci, bucuria este văzută mereu ca o stare de grație

În virtutea uniunii dintre estetică, etică și teologie, împlinirea contemplării estetice este, pentru greci, întotdeauna atât o stare cu valențe mistice, cât și una cu valențe etice.

- Accesul la trăirea estetică le era refuzat celor a căror condiție etică le lega sufletul prea adânc de trup.

Fericirea ca asistență divină

- Ideea grecească de „fericire” (gr. εὐδαιμονία) este asociată cu prezența unei entități divine (gr. δαίμων) care îndrumă omul în deciziile sale existențiale.
- Cel mai celebru exemplu de astfel de entitate este **daimonul socratic**, resimțit de Socrate ca o voce divină ce-i spunea când să *nu* facă un anumit lucru.

Fericirea, pentru greci, înseamnă pur și simplu a avea un δαίμων bun.

Ca și în cazul bucuriei (χάρις), fericirea este o stare sufletească ce trebuie gândită la intersecția esteticii cu etica și teologia.

Entuziasmul ca unire cu divinitatea

- Ideea grecească de „entuziasm” (ἐνθουσιασμός) înseamnă, din punct de vedere etimologic, **faptul de a fi în interiorul divinității sau faptul de a participa la divinitate.**
- Ea este acea stare de „inspirație” pe care o resimte artistul în timpul actului creator și spectatorul în timpul trăirii estetice.
- Ca și celelalte două stări sufletești discutate, entuziasmul este tot o noțiune aflată la granița esteticii cu etica și teologia.

Cele trei noțiuni care definesc sentimentele resimțite de greci în timpul actului de contemplare estetică pot fi văzute și ca niște „trepte” ale trăirii estetice: de la starea de grație, unde se resimte vag prezența divinului, trecând prin „asistența” divină a *daimonului* personal și ajungând la contopirea omului cu divinitatea însăși.

Concluzii finale

- Filosofia trăirii estetice în Grecia Antică este legată în mod intim de structura ontologică tripartită a sufletului și de distincția dintre *trup* și *suflet*.
- Emoția estetică privilegiată în Antichitate este *erosul*, dorința pasională înțeleasă ca forță cosmică de atracție între entități.
- Sentimentele estetice sau stările sufletești privilegiate în care trăirea estetică îți găsește împlinirea sunt:
  - 1) Bucuria, gândită ca stare de grație
  - 2) Fericirea, gândită ca asistență divină
  - 3) Entuziasmul, gândit ca contopire cu divinitatea
- Aceste concepte vor fi regăsite, cu diferențe de nuanță importante, la toți filosofii Antichității care au meditat asupra problemelor ridicate de fenomenul trăirii estetice.